

Portr. Lijfors

PONTUS LILJEFORS

FÖDD 3/9 1864 - DÖD 6/4 1942

Endast få dagar efter vårt gilles sammankomst den 19 mars detta år nådde oss budskapet att en dess hängivne ledamot, som vid sagda tillfälle med sedvanligt intresse och trivsel deltog i förhandlingar och samkväm, för alltid lämnat oss, då PONTUS LILJEFORS ingick i den eviga vilan den 6 april.

En plikttrogen och mångkunnig man, ännu verksam på sin post, gick med honom ur tiden, och vi vilja här söka följa honom på den av honom tillryggalagda vägen.

Handlanden i Uppsala Anders Liljefors och hans maka Maria Margareta Lindbäck fingo glädja sig åt fyra söners födelse och även åt deras framgångar på de av dem valda levnadsbanorna.

Den äldste, Bruno född 1860, död 1939, blev den världsberömde djur- och landskapsmålaren;

Carl, född 1862, död 1940, övertog den av fadern grundlagda sport- och krutaffären och vidmakthöll dess goda anseende, varunder han före sitt fränfälle fick högtidlighålla firmans hundraåriga tillvaro i blott tvenne ägares hand;

Pontus var född 1864, död 1942, och slutligen

Ruben, född 1871, död 1936, var den framstående kapellmästaren och kompositören.

I sin bok: »Det vildas rike» skildrar Bruno Liljefors föräldrahemmet såsom åtminstone till en början inrymt i några små låga rum på nedre botten i ett hus vid nuvarande Skolgatan i Uppsala, där den trånga gården kunde efter regn bjuda barnen på det storartade nöjet att få springa barfota i vattenpussarna — en belöning också för »Liljeforsarna», när pojkarne enligt moderns mening »varit snälla».

Så småningom blev rörelsefriheten större, och ångarna utanför staden skådeplatsen för indian-lekar och varjehanda upptäckter, säkerligen på olika sätt utnyttjade av bröderna. Något gemensamt för åtminstone de tre äldre var emellertid lusten att följa, så långt detta var möjligt, de då och då uppträdande akrobaterna, som gingo omkring för att på en utbredd matta visa sina »vigheter», och Liljeforsarna försummade ej att söka så gott sig göra lät lära konsten.

Det må i detta sammanhang anföras, att bröderna Bruno och Pontus, som voro kvar i staden vid ett tillfälle, då Carl fått anställning vid bryggeriet i Sala, tillskrevo denne: »Va fa'en ska du vara i Sala för, när vi kan göra konster i Uppsala?» — ett brev som vittnar både om pojkarnas livliga intresse för kroppsövningar och om sammanhållningen dem emellan.

Fadern var, säger Bruno, en mycket stark man, och han tålde ej klemighet hos söner.

»Ingeborg skulle blygas
om dess havsörn flöge
rädd på slappa vingar
för en il i land,»

plägade han citera ur Fritiofs saga, då han tyckte sig ha anledning att vädja till äldste sonens manlighet, och genom eget föredöme uppfosttrade han sina barn till arbetsamhet och förnöjsamhet — ett i sanning gott arv att lämna efter sig.

Fryntlig, språksam och humoristisk, så skildras fadern av sonen Bruno. Vi känna igen dessa drag såsom en tillhörighet också hos sonen Pontus.

Även sinnet för musik, åt vilken Ruben helt ägnade sig, men som ock gav åt Pontus mycken glädje, varav han frikostigt delade med sig, var ett deras fäderneärv.

»Mamma var mildheten och ömheten, den ständigt vakna omtanken men visst inte pjoskig med oss pojkar. Hon kunde säga nog så bestämt ifrån när så behövdes och fick gehör också», berättar Bruno om modern med omisskännelig sonlig kärlek och stolthet.

Det var från det så skildrade hemmet — efter någon tid förlagt till Svartbäcksvägen, där »Luthagen utbredde sin prärie», de fyra söner vandrade ut i livet.

Pontus Julius Liljefors var född den 3 sept. 1864 och genomgick sin hemstads högre allm. läroverk, där han avlade studentexamen 1883. Helt säkert redan då flitig och samvetsgrann hade han att glädja sig åt goda betyg, men det fanns ett område, där han visat sig så framstående, att det enligt hans lärares yttrande ej kunde givas ett tillräckligt gott vitsord, och det var gymnastiken. Barnårens tidiga träning och fortsatt övning hade givit honom en utomordentligt vig kropp och pålitlig muskulatur, varmed han också vid hög ålder kunde förvåna.

Av läroämnena var enligt hans egen utsago biologien ett älsklingsstudium, och denna kärlek blev han trogen hela livet igenom. Åt såväl djur, särskilt fåglar, som växter ägnade han sitt intresse, och han ville ständigt söka om dem inhämta större vetande. Han följde småfåglarnas liv i bon och på fågelbordet utanför fönstret, han lärde sig deras olika läten och studerade deras vanor, ofta med klockan i hand för att kunna konstatera regelbundenheten i skyddslingarnas återkomst till fröhämtningen. Han uppmärksammade markens blomster, men ock de rumsdrivna plantorna och skaffade sig gärna skott av sådana krukväxter, som han ej själv förut hade, men som han vid promenader kunde se i andras fönster.

Och dock blev det ej åt denna vetenskapsgren som Pontus Liljefors kom att ägna sig. Vid Uppsala universitet, där han inskrevs i Upplands nation 1883, studerade han fysik som huvudämne och avlade fil. kand. examen år 1888.

Det kan ju anses vittna om ett gott förtroende från nationskamraternas sida, att han erhöll uppdraget att vara nationens klubbmästare, och han gav sig ock tid att livligt ägna sig åt det föreningsliv, vilket med sådana beskyddare som bl. a. Pontus Liljefors' faderlige vän, professor Frithiof Holmgren odlades av studenternas dansförbund snart benämnt Philochoros. Från denna tid bevarade Pontus Liljefors ännu vid sin död en Jössehäradsdräkt såsom ett kärt minne.

Även om han, såsom vanligt är, avskytt under skolpojksåren att söka draga nytta av den undervisning i pianospelning, som föräldrarna påtvingade honom, hade han dock efteråt på egen hand fortsatt att därmed sysselsätta sig, och han lärde sig ock att hantera luta med en sådan framgång, att han såsom tillfällig informator hos greve Horn till Åminne på Slagsta av denne mottog ett förnämligt instrument, vilket emellertid, enligt vad Liljefors berättat, vid något tillfälle ansågs av Sven Scholander så mycket bättre än den luta,

varmed han själv då uppträdde, att han ej gav Liljefors någon möjlighet att undgå ett byte.

Den luta, vilken vår vän senare begagnade sig av, då han, såsom ofta hände — exempelvis vid samkväm hos Sala ingenjörsförening och annorstädes — anmodades att bidraga till glädjen, hade sålunda tidigare behandlats av den mera berömde lutsångaren.

Också gymnastiken fortsatte att intressera den unge studenten. Bland efterlämnade papper finnes ett urklipp ur en Stockholmstidning med året 1880, vari skildras ett besök, som i London avlagts av »45 svenska gymnaster, tillhörande Stockholms gymnastikförening». Det kan väl betvivlas, att Pontus Liljefors, då ej ännu student, och då blott 16 år gammal kunnat deltaga i denna uppvisning, men han kanske kände en längtan redan då att vid något sådant tillfälle få räknas med bland dem, vilka kunde anses värdiga att i utlandet göra propaganda för svensk gymnastik. Tillfället kom ock, då år 1889 sedermera generalen Viktor Balck samlade omkring sig en elittrupp av svenska gymnaster, som fingo vara med vid den stora gymnastikfesten i Paris 1889 och som därefter vid två tillfällen uppträdde i London. Femtio år därefter, eller den 10 juni 1939 deltog 12 av de 52 gymnasterna i en »Jubileumslunch» i Göteborg, då ock Pontus Liljefors var med, varom ett av honom bevarat tidnings-exemplar bär vittne.

I Bruno Liljefors' anteckningar möter man bland namn på ynglingens tidiga jaktmarker Kvarnbo, vilken ort också för Pontus fick en stor betydelse. Där bodde nämligen såsom ägare till gården nära Läby vad utanför Uppsala en f. d. bruksförvaltare vid Hjortkvarn och därefter vid Garphyttan i Närke Lundquist med maka, f. Luthander, samt deras döttrar, och där mötte Pontus en midsommarafton vid dansen på logen henne, som skulle bliva hans brud något år senare, Jenny *Hildegard* Eufrosyne Lundquist, född den 21 maj 1870. »Pontus gjorde sig omtyckt, var stilla och uppmärksam», är det omdöme, som en hans ännu levande svägerska uttalar, och han hälsades gärna såsom medlem i familjen, men ännu skulle det dock dröja något år, innan de tu fingo i äktenskap förena sina öden.

Samtidigt med att Pontus Liljefors fortsatte sina studier för att kunna avlägga fil. lic. examen, mottog han år 1891 uppdraget att vara amanuens i fysik vid Stockholms högskola och behöll denna befattning till och med år 1894, då han ock tog sin examen.

Om studierna under denna tid har Liljefors ej haft något särskilt att berätta för de sina. Han har helt naturligt tagit det såsom en känd sak att dessa skulle bedrivas med omsorg och flit, men han har omtalat, huru våren 1891 blev i viss mån ansträngande, då han hade att i mars deltaga i den uppvisning, som Philochoros gav i Stockholm med anledning av framställning från doktor Anders Lindblom för att skaffa medel till nordiska museet och Skansen, och att i maj samma år vara med om Uppsala studenters gymnastiska förnings medverkan vid den internationella gymnastikfesten i Stockholm. Somrarna tillbragtes i regel vid Kvarnbo hos fästmöns familj i lantlig trevnad.

Då licentiatexamen lyckligt var överstånden, fick Pontus Liljefors erbjudande att följa med S. A. André, vilken förberedde sitt försök att med luftballong nå Nordpolen, men ock samtidigt en anmodan från fil. doktor Gustaf de Laval att ansluta sig till den grupp av unga forskare, varav de Laval bildat sitt forskningsinstitut.

Det val, som Pontus Liljefors träffade, avgjordes enligt hans eget uttalande av hans önskan att få hemföra sin brud, och så blev då de Lavals experimentverkstad hans närmaste arbetsfält. Den 10 oktober år 1895 kunde han så gifta sig med Hildegard Lundquist och med henne bosätta sig i Stockholm, där han kvarblev hos doktor de Laval i två års tid för att därefter — fortfarande i de Lavals tjänst — ägna sig åt karbidfabrikation i Trollhättan under åren 1897—1901.

Under tiden hade de Laval kommit att upptaga försök att på enklare sätt än dittills brukat framställa zink ur zinkmalm och till försök med »cyklometoden» härutinnan kallade han sin betrodde medhjälpare. Dessa försök, till en början bedrivna i Trollhättan med från andra håll dithörda zinkmalmer, förlades från år 1906 till Sala gruva, dit Liljefors då förflyttades, och dit familjen fick komma efter, sedan förutvarande »konstvaktarebostället», hunnit iordningställas för att år 1907 mottaga maken och de fem barnen.

Nu hade Pontus Liljefors, »doktorn» som han kallades, kommit till en plats, som höll honom fången till livets slut och som han älskade i trots av ofta nog bittra besvikelser i fråga om resultaten av all nedlagd möda.

Zinkutvinningsförfarandet visade sig vara en missräkning, och Sala gruva med tillhörande anläggningar övergingo år 1915 till annan ägare, nämligen A. B. Svenska Metallverken, som redan därefter — eller från år 1910 — arrenderat därvarande blyhytta för

att med dr. Liljefors som föreståndare där framställa bly ur från andra håll ditförda malmer. (Sala gruvas egen malmproduktion hade upphört under år 1909.) Flitigt arbetade Liljefors ock i gruvans kemiska laboratorium, som gärna anlätades på grund av ett allmänt förtroende till ledarens kunnighet och erkända samvetsgrannhet.

Den relativa avstängningen av varuförmedlingen utifrån under det första världskriget gav åt Sala blyhytta en särskild betydelse i folkförsörjningen, och föreståndaren glädde sig åt möjligheten att vidtaga anordningar för smältverkets modernisering och utvidgning i många fall enligt av honom själv utarbetade konstruktioner.

Men ånyo skulle besvikelsen komma. Efterkrigsåren medförde en skarp konkurrens från i fråga om bränslet bättre rustade länder, med påföljd att svensk blysmältning, således också den vid Sala blyhytta bedrivna, måste nedläggas, och av industriell verksamhet på denna ort kvarblev därefter blott en begränsad tillverkning av blytråd och blyrör samt en och annan leverans av kalksten och dolomit.

Vid denna tid uppdrogs det åt dr. Liljefors att vara platschef vid A. B. Svenska Metallverkens »Salbergsförvaltning» och som sådan kvarstod han, intill dess Sala gruva ånyo bytte ägare genom försäljning år 1938 till Avesta Jernverks Aktiebolag.

Ehuru av förre gruvägaren pensionerad vid de vid försäljningstillfället uppnådda levnadsåren och efter 32 tjänsteår på platsen kände sig Pontus Liljefors alltför bunden vid den ort och den syssla, som han kände såsom ett med sig själv, för att ej tacksamt mottaga den tillträdande ägarens anbud att kvarstanna såsom platschef vid silvergruvan, och det var såsom sådan och fortfarande i tjänst, som han ingick i den eviga vilan efter ett långt livs trägna arbete och möda.

Därförinnan hade han måst följa sina tre bröder till graven. Därförinnan hade han och makarnas barn även haft sorgen att nödgas föra till gravplatsen å Uppsala kyrkogård stoftet av hustrun och modern, som avled den 27 juli 1924.

Hemmet vid Sala gruva, där han tagit »gruvingeniörsbostaden» i besittning blev dock alltjämt familjens mötesplats och dit kommo barnen så ofta tillfälle gavs, även sedan de på annat håll funnit verksamhet. Där glädde de sig åt faderns dem ägnade arbetsfria stunder, åt hans glada humör, som redan i tidig morgonstund manifesterades genom det muntra trallande — alltid samma melodi — varmed rakningsproceduren beledsagades, åt hans iver att med kameran till hjälp söka fånga något av fågellivet i häckar och på det alltid dukade

fågelbordet, åt hans berättelser om personer och tidigare förhållanden, åt hans intresserade omsorg om hemmets växter och blommor och ej minst åt hans återgivande från pianot av musik, som han hört och tacksamt bevarat, eller av sånger, i vilka han själv såsom student och senare deltagit.

Under Trollhättetiden bildade Pontus Liljefors Trollhätte sångkör och efter flyttning till Sala gruva blev han snart en intresserad och flitig medlem av Sala Sångförening.

Radioapparaten — han skaffade sig dock aldrig en högtalare — blev för Liljefors ett medel att berika sitt musikaliska vetande och att njuta av pånytthörandet av tidigare kända kära melodier.

Att höra Uppsala studenters vårhälsning på valborgsmässoaftonen, utsänd på eterns vågor, försummade han aldrig och till operor och teaterpjäser förmedlade genom raidoapparatens hörlurar, lyssnade han gärna.

För övrigt sysslade han på lediga stunder med läsning särskilt av arbeten om konst och av historisk litteratur, då han ej var upptagen av att sköta om sina 52 kaktusarter samt att föra anteckningar om deras blomning m. m. eller att införa — som dagligen skedde — uppgifter om väderleksförhållandena eller av något annat av intresse för honom.

Det var efter allt att döma ett lyckligt liv, som Pontus Liljefors förde, och man torde med skäl kunna påstå, att också dess slut blev lyckligt.

Att påskhelgen i år skulle utnyttjas till samvaro med något eller några av barnen var självfallet, men han yttrade till en sin svägerska, att han på grund av trötthet ansåg sig böra avstå från att — som meningen varit — resa till Göteborg för att hälsa på den där bosatte yngste sonen. Valet avgjordes i stället så att han skulle fira påsk i Stockholm och där taga in hos de två äldsta döttrarna, vilka åt sig rätt ett gemensamt hem. Dit anlände ock den välkomne gästen under påskaftonen, glad och nyter som vanligt, och hos dessa döttrar intogs ock påskdagens middag. Efter densamma skulle någon biograf uppsökas, och då våningshissen blev upptagen av andra, ansåg fadern, att flickorna och han gärna kunde springa utför trapporna i stället för att stå och vänta, till dess hissen kunde på nytt bliva ledig. Emellertid befanns det, att biografföreställningarna voro inställda på grund av helgen, och de tre återvände så hem för att i stället läsa något, som skedde, och så småningom blev det tid att söka vila.

Först vid 1-tiden på natten lade fadern igen sin i bädden medtagna bok och tillropade sina döttrar ett »god natt», men redan en kort stund därefter kom han i in deras rum för att bedja dem koka té, emedan han besvärades av en »så märkvärdig hosta».

Då detta syntes döttrarna oroande, tillkallades läkare, vilken fann tillståndet allvarligt, varom döttrarna underrättades. Den sjuke föreföll emellertid ej att vara besvärad av något lidande, men väl av stor trötthet. »Jag tror, jag somnar», voro hans sista ord, och han somnade in för att ej mera vakna.

Detta var på morgonen den 6 april 1942.

Nu vilar hans stoft vid makans sida å Uppsala kyrkogård, men minnet av en god man, av en som ville alla väl och ingen illa, av en kunnig, idog och samvetsgrann arbetare i samhällets tjänst lever, därför skall ock med tacksamhet minnas Pontus Liljefors ej minst av Sancte Örjens gille, som i den bortgångne lärde känna en gillesmedlem, vilken med allvar följde maningen: *Bryt din malm.*

Sancte Örjens Gilles högtidsdag den 23 april 1942.

Erik Falk.